

Gymnasier får øjnene op for evidens

Hvad er den vigtigste faktor for elevers læring? Den evidensbaserede forskning giver svar, der kan styrke gymnasielæreres undervisning, lyder det fra professor Lars Qvortrup, der er imod manualer, men for evidensinformeret praksis.

Af **Camilla Mehlsen**

Hvad er den vigtigste faktor for elevers læring? Er det klassestørrelsen? Fagdidaktikken? Læreren feedback? Og hvad har minimal effekt på elevers læring?

Det har den evidensbaserede forskning en række bud på. Den newzealandske professor John Hattie – også kendt som ”evidens-guru” – har undersøgt, hvad der har den største og mindste effekt på elevers læring. John Hattie og hans team har brugt 15 år på at bearbejde 800 såkaldte metastudier, baseret på over 50.000 kvantitative undersøgelser, der tilsammen omfatter 83 millioner elevers skolegang. Hattie har rangeret 138 aspekter af undervisningen, og dem kan man læse mere om i bogen ’Synlig læring’ (2009).

For nylig holdt professor Lars Qvortrup fra Aalborg Universitet oplæg på et dansk gymnasium, hvor han talte om evidensbaserede faktorer for undervisning. Lars Qvortrup tog 15 faktorer fra Hatties

liste over, hvad der påvirker elevers læring, og bad lærerne om at rangordne dem.

”Det slog mig, at lærerne i store træk valgte rigtigt, når de skulle kategorisere de faktorer, der har stor og lille effekt i klasseværelset. Og lærerne havde tydeligvis en klar interesse for at komme med svar. Det er nyt,” siger Lars Qvortrup og fortæller, at sådan var det ikke for bare ti år siden.

”Hvis jeg havde lavet den øvelse på et gymnasium for 10 år siden, var jeg blevet hylet ud og sendt baglæns ud af lokalet. Man ville ikke tale om didaktik – og slet ikke om evidens. Sådan er det ikke i dag,” siger han.

Evidens – fra fyord til hit

Lars Qvortrup har i mange år forsket i læring og skoleledelse og bemærker, at skolelederes og skolelæreres holdning til evidens har flyttet sig – før gymnasie- lærernes.

”Folkeskolen er nogle år forud for gymnasiet. I folkeskolen har der også været skepsis over for

”Kant siger, at evidensberedskabet – dvs. kendskabet til de almene sammenhænge – er forudsætningen for at kunne reflektere i en given og meget kompleks situation. For eksempel i klasseværelset. På den måde er kendskabet til det almene styrkende for den pædagogiske dømmekraft og ikke svækkende.

FOTO: POLIFOTO

evidensbegrebet, men det ebber efterhånden ud. Det kommer også til at ske på gymnasieområdet,” vurderer Lars Qvortrup.

Der er tydelige tegn på forandring. Tidligere repræsenterede gymnasielæreren en fag-faglig kompetence, og gymnasielærerne var fageksperter, der skulle videregive faglig indsigt til nye generationer, fortæller Lars Qvortrup. I dag har gymnasielærere en naturlig interesse for, hvordan man får sin undervisning til at virke bedst muligt. Det betyder, at der i gymnasiesammenhæng er en stigende interesse for eksempelvis klasseledelse, fagdidaktik, feedback og elevens selvanerkendelse – og ikke mindst for den evidensbaserede forskning, der kan komme med bud på, hvad der virker bedst i undervisningen.

Kritikken af evidensbegrebet har ellers lydt, at hvis en professionel praksis skal være evidensbaseret, så reducerer man den udøvendendes dømmekraft.

”Skrækscenariet har været ’manualisering’: Man har været bange for, at der kommer evidensfolk ind i klasseværelset og siger til læreren, at nu skal du undervise på denne her måde. Du kan bare slå op i en manual eller en samling opskrifter og sige, at hvis det er dansk i 2.g, og emnet er dansk symbolisme, så skal du sådan og sådan. Men manualer har aldrig været evidensbevægelsens mål eller ideal,” siger Lars Qvortrup, som ikke tror på det skrækscenarie og mener, det beror på en misforståelse af evidensbegrebet.

”Hvis man tror, evidens handler om at indføre manualer og handler om instrumental kausalitet – hvis du gør sådan, sker der sådan – så har du misforstået evidensbegrebet. Jeg er stor modstander af ’manualisering,’” siger Lars Qvortrup. Derfor vil han også hellere bruge ordet ’evidensinformeret’ praksis frem for ’evidensbaseret’. For når noget er ’baseret’ på evidens, antyder det, at man direkte kan aflede sin

adfærd af det, forskningen siger. Men når noget er 'informeret' af evidens, betyder det, at man som lærer skal basere undervisningen på sin professionelle dømmekraft, som naturligvis blandt andet er informeret af, hvad forskningen siger.

Evidens frisætter læreren

Lars Qvortrup tror på, at evidensinformeret viden kan styrke og ligefrem frisætte lærernes dømmekraft. Han giver et eksempel fra jordemoderprofessionen, som er gået igennem den samme udvikling mod øget evidensinformeret praksis, som først skolen og nu gymnasiet er i:

”I hospitalsvæsenet indførte man banale standardtest i forbindelse med fødsler, for eksempel at man skulle måle blodtryk eller åndedræt i bestemte tidsintervaller. Det førte til kritik blandt jordemødrene, som mente, at det at hjælpe et barn til verden er så komplekst, at det er hinsides evidens. Argumentet lød, 'man kan ikke skematisere en fødsel'. Men de nye standardtest forøgede overlevelsesgraden. Og det interessante er, at jordmødrene oplevede en frisættelse, forstået på den måde, at de nu kunne koncentrere sig om det, der for dem var afgørende, nemlig at hjælpe barnet med at komme til verden,” siger Lars Qvortrup.

Han mener, at det samme gør sig gældende inden for lærerprofessionen: Hvis man styrker den evidensinformerede viden i lærerprofessionen, vil det være med til at frisætte læreren. Ved at måle frisætter man ressourcer til det komplekse. Det vigtige her er, at læreren holder fast i sin dømmekraft og vurderer, hvad der er det bedste at gøre i en given situation. En afgørende forudsætning for at kunne udøve dømmekraft er viden. Jo mere man ved, desto stærkere er ens dømmekraft – og desto stærkere er ens professionelle myndighed, mener Lars Qvortrup. Han vil dog ikke opstille en matematisk model for forholdet mellem dømmekraft og viden, men mener, at evidens er selve forudsætningen for dømmekraft:

”Det handler om at forvalte sin erfaring baseret på den størst mulige viden om, hvad der med stor sandsynlighed virker i en bestemt situation. Du kan ikke se det, som om du handler 50 % erfaringsbaseret og 50 % vidensbaseret,” siger Lars Qvortrup.

Hvis han skal opstille en model, handler det snarere om tre verber: Ifølge Lars Qvortrup skal den professionelle underviser *vide* noget, *kunne* noget og *ville* noget. Og hvis han skal komme med en læresætning, henviser han til sit yndlingscitater fra den tyske filosof Immanuel Kants store afhandling om dømmekraften:

Dømmekraften overhovedet er evnen til at tænke det særlige som indeholdt i det almene. Når det almene er givet på forhånd, så er dømmekraften bestemmende. Når det særlige er givet på forhånd, så er dømmekraften reflekterende.

Selv om Kant formulerede de ord tilbage i 1790, rammer de fint evidensstænkningen i dag – og for så vidt også en af de store nyere pædagogiske tænkere, den amerikanske Donald A. Schön, der er særligt berømt for bogen 'Den reflekterede praktiker' (1983).

HVILKE FAKTORER FREMMER ELEVERNES LÆRING?

Hvad fremmer elevernes læring? Hvad er der evidens for? Professor Lars Qvortrup giver her et eksempel på faktorer, der – ifølge evidensforskningen – har en stor og lille effekt på læring.

Det virker: Systematisk feedback

”Man ved, at feedback er vigtigt. Det er hinsides al tvivl. Det er lærerens feedback til eleven, det er feedback mellem elever, men det er måske allervigtigst elevens feedback til lærerne. Det har en positiv effekt på læring, hvis man systematiserer feedback. Jeg ved, det er kontroversielt, men man kunne lave elevtest, som gør, at læreren ved, hvor meget viden eleverne har tilegnet sig; og hvilket niveau eller udviklingstrin eleverne er på. Så behøver læreren ikke bruge en hulens masse ressourcer på det, men kan tage sig af det vigtige. Jeg har set, særligt i Canada, at man sidder med elevdata på en meget mere systematisk måde, end vi gør i Danmark. Det styrker undervisningen,” siger Lars Qvortrup.

Det virker ikke: Klassestørrelse

”Det er tydeligt at klassestørrelse som sådan stort set ingenting betyder. Det, der betyder noget, er måden, man bruger klassens muligheder didaktisk. Hvis man reducerer klassestørrelsen fra 25 til 20 elever, spiller det ingen rolle. Men hvis det er sådan, at du er didaktisk opmærksom på, at det er nogle andre vilkår i en klasse med 15-20 elever end i en klasse med 25-30 elever, så betyder klassestørrelse noget,” siger Lars Qvortrup.

” Tidligere var det vigtigste, at gymnasielæreren ikke måtte forråde sit stof. I dag må læreren ikke forråde eleven.

”Det imponerer mig meget, at Kant for 200 år siden sagde det, som Schön er blevet berømt for i ’Den reflekterende praktiker’. Kant siger, at evidensberedskabet – dvs. kendskabet til de almene sammenhænge – er forudsætningen for at kunne reflektere i en given og megen kompleks situation. For eksempel i klasseværelset. På den måde er kendskabet til det almene styrkende for den pædagogiske dømmekraft og ikke svækkende,” siger Lars Qvortrup.

Fagdidaktik i førertrøjen

Ifølge Lars Qvortrup er interessen for evidens et udtryk for, at der sker en vældig forandring i professionsforståelsen hos gymnasielærere. Indtil for nogle år siden havde gymnasielærere en akademisk selvforståelse: Det var den universitære viden, der skulle formidles til unge.

”Det er ret tydeligt, at interessen nu i stigende grad går på en professionsselvforståelse som undervisere. Det vil sige, at det fagdidaktiske er i højsædet. Tidligere var det vigtigste, at gymnasielæreren ikke måtte forråde sit stof. I dag må læreren ikke forråde eleven. I stedet for at stå på stoffets position og insistere på, at man er matematikexperts eller tyskyndig, så stiller man sig i elevens position og anskuer problemstillingen fra elevens side,” siger Lars Qvortrup.

Man kan med andre ord sige, at stoffet bliver et redskab til at stimulere læring. Og her er vi ved, hvad der er den vigtigste faktor for elevens læring. Flere evidensbaserede undersøgelser peger på, at den vigtigste faktor overhovedet er elevens forventninger til sig selv.

”Hvis eleven har store forventninger til sin egen mulighed for at lære noget, så spiller det afgørende ind på elevens læring. For eksempel at eleven siger til sig selv, at ’det her matematik, som sænker et tågeslør, kan jeg godt sætte mig ind i, hvis jeg anstrænger mig’,” siger Lars Qvortrup.

Det betyder, at den lærer, der er i stand til at sikre, at klassens elever har et høj selvforventningsniveau, fremmer læring. Men hvordan kan den enkelte gymnasielærer styrke elevens selvforventning? Lars Qvortrup kommer med et bud:

”Det handler om at afstemme niveauet og differentiere undervisningen, så alle elever ikke alene kan følge med, men også selv bidrage. Og så handler det, som Hattie også er inde på, om, at læreren skal gøre læringsmålene og kriterierne for målopfyldelse i de enkelte fag tydelige og klare og have høje, men passende forventninger og give feedback på de rigtige niveauer.”

Når Lars Qvortrup beskriver den lærertype, der ifølge den evidensbaserede forskning bedst stimulerer læring, kommer hans tanker til at flyve tilbage til 1966-69, hvor han gik på Viby Amtsgymnasium.

”Jeg kan også give et eksempel på den modsatte lærertype, som jeg – selv om det nu var undtagelsen – blev udsat for i min gymnasietid: Det er den lærer, som vil demonstrere et højt akademisk niveau, og for hvem lakmusprøven på, om en time er gået godt, er, at så få elever som muligt forstår, hvad undervisningen går ud på. Den eneste, hvis selvrespekt styrkes, er lærerens. For han har demonstreret, at han befinder sig på et andet, skyhøjt akademisk niveau end den hob af ignoranter, som sidder i klassen. Hvis der er noget, der svækker elevernes selvforventninger, er det den slags undervisning. Den er ødelæggende for elevernes læring,” siger Lars Qvortrup. ●

Lars Qvortrup

Professor ved Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet. Han er leder af LSP – Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis. Han er forfatter til en lang række bøger og artikler om læring, pædagogik, ledelse og samfundsudvikling, bl.a. ’Det hyperkomplekse samfund’ (1998) og ’Den myndige lærer’ (Dafolo, 2012).